

Wat is een kerk? – over de zin van kerkelijke activiteiten

Het winterseizoen is in de kerken weer begonnen. Wie kerkelijke bladen bekijkt, kan dit niet ontgaan zijn. Hele kolommen worden volgeschreven met wat er allemaal te doen is: kringen, catechese, jeugdclubs te kust en te keur. Wat wordt er ook vergaderd! Het is ook nodig. Er moeten beleidsplannen worden gemaakt, jaarrekeningen worden opgesteld, het huisbezoek moet structuur worden gegeven etc. etc. Activiteiten genoeg! Ook bovenplaatselijk. Er worden cursussen aangeboden aan ambtsdragers, predikanten moeten zich professionaliseren en bijgeschoold worden, gemeenteadviseurs komen hun diensten aanbieden, reiken foldermateriaal aan voor de zoveelste cursus en van hogerhand blijkt men tegen de secularisatie in te zetten op betrokkenheid van de gemeentelieden. Van hen moet het vandaan komen. En de predikant moet ze als *professional* voorgaan en activeren.

En dat in een tijd waarin de onrust al zo groot is. Want het gewone gemeentelid heeft het in het dagelijkse leven ook al zo druk. Op het werk wordt veel gevraagd: ook daar een aanbod van verplichte cursussen, van mails die buiten werktijd binnenkomen en nodig om antwoord vragen, van nevenactiviteiten van kinderen enz.

De wereld is onrustig. Hoe zou dat komen? Speelt ook de wereldsituatie hierin een rol? Via de media worden we geconfronteerd met allerlei vreselijke feiten die verontrustend dichtbij komen: foltering in Syrië, een Iran dat de vreselijkste taal uitslaat en dichtbij het vervaardigen van een atoombom komt, een moslimgemeenschap die in vuur en vlam raakt vanwege een film, dreigende taal uitslaat en zich ook in Europa en Amerika roert.

Wat kan de kerk in dit geheel betekenen? Ik moet denken aan een passage uit het boek van dr. W. Aalders: *De Kerk, het hart van de wereldgeschiedenis*. Hij schrijft over de dynamiek van de geschiedenis die de bestaansvraag van de kerk raakt.

“In die bestaansvraag komt de geschiedenis niet in één van haar facetten aan de orde, maar in haar geheel. Alle duisternis en verwarringen, alle hoop en vrees, alle schuld en lijden, alle tranen en rouw, alle verschrikkingen en wreedheden, alle onrecht en geweld, zijn in die bestaansvraag vervat. Wat heeft de revolutionaire dynamiek van de moderne tijd niet aan menselijk verdriet over de volken, over de wereld gebracht. Mateeloos! Afgrondelijk! En daarin is nu de Kerk Planting van de Vader, dat zij met ontferming, mededogen en ontzetting vervuld is over de volken, over

Inhoud

Wat is een kerk? – over de zin van kerkelijke activiteiten 153

Dr. H. Klink, Hoornaar

Een woord van Dietrich Bonhoeffer 154

Ds. J.H. Stark, een leerling van Kohlbrugge in Amerika (VI, slot) 155

T. van Es, Alblasserdam

Kerk onder het zuiderkruis 156

H.G. van der Westhuizen, Zuid Afrika

Laat de kerk eerst en vooral kerk zijn! 158

Drs. B.A. Belder, Brakel

Uittocht 160

Ida Gerhardt

Toegezonden woord van een lezer

Als Jezus 'losgemaakt' wordt van de Vader dan is het hoogst haalbare het sociale.

de wereld. In priesterlijke barmhartigheid spreekt zij plaatsvervangend voor allen de klacht uit over de dynamiek van de tijdstippen en tijdperken voor het aangezicht van Hem, Die de 'beschikking over de tijden aan Zich gehouden heeft' (Handelingen 17). Mede daartoe is zij als Planting van de Vader in de wereld, in de geschiedenis gesteld, opdat er toch ergens een tempel, een gebedsruimte zou zijn van waar de klachten om de mateloosheid van schuld, onrecht en geweld omhoog zouden rijzen tot de troon van de Allerhoogste. De kerk als het hart van de wereldgeschiedenis."

Dr. Aalders spreekt van de kerk als een 'tempel, een gebedsruimte'. Licht daar niet het *eigenlijke* van de kerk? Helemaal in lijn daarmee kwam ik het volgende tegen in een geschrift van Joseph Ratzinger, de huidige paus. Hij schrijft de volgende m.i. behartenswaardige woorden:

"Het moderne wetenschappelijke denken heeft ons steeds meer in de kerker van het positivisme opgesloten en ons daarmee tot pragmatisme veroordeeld. Men kan daar veel mee bereiken, men kan er mee komen tot op de maan en steeds nog verder in het onmetelijke van het heelal doordringen. Maar men blijft toch altijd bij hetzelfde, omdat de eigenlijke grens, de grens van het kwantitatieve en het maakbare niet overschreden wordt. Albert Camus heeft het absurde van deze vrijheid beschreven in de gestalte van keizer Caligula, die alles tot beschikking staat en voor wie alles toch te weinig is. In zijn waanzinnige gierigheid naar meer, naar groter, roept hij uit: "Ik wil de maan hebben, geef mij de maan." Ondertussen kan men de maan min of meer hebben, maar waar de eigenlijke grens, de grens tussen aarde en hemel – tussen God en wereld – niet opengaat, is ook de maan slechts een verlengd stuk aarde, en het bereiken ervan brengt ons geen stap dichterbij de zo gewenste vrijheid en volheid.

De fundamentele bevrijding, die de kerk ons kan geven, is het staan in de horizon van het eeuwige, de doorbreking van de grenzen van ons weten en kunnen. Het geloof zelf in zijn grootheid en ruimte is daarom steeds weer de wezenlijke reformatie die wij nodig hebben. Vanuit het geloof moeten we de zelfgemaakte bepalingen in de kerk steeds weer kritisch bekijken. Dat betekent: de kerk moet de brug van het geloof zijn en mag zichzelf – vooral waar het haar binnenwereldse verenigingsleven betreft – niet tot doel maken. Er zijn er vandaag ook in de hogere kerkelijke organen die van mening zijn dat een mens des te

Een woord van Dietrich Bonhoeffer

De persoonlijke tegenwoordigheid van andere christenen is voor de gelovige een bron van onuitputtelijke vreugde en versterking. De gelovigen behoeven zich er niet voor te schamen, alsof ze nog te zeer aan het vlees gebonden zouden zijn, wanneer zij er naar verlangen andere christenen werkelijk bij zich te zien. De mens is immers als lichaam geschapen, in hetzelfde vlees kwam de Zoon van God voor ons op aarde, lichamelijk werd Hij opgewekt en lichamelijk ontvangt de gelovige de Here Christus in het sacrament, en de opstanding der doden zal de volkomen gemeenschap van de geestelijk-lichamelijke schepselen Gods brengen. Daarom prijst de gelovige om de persoonlijke tegenwoordigheid van de broeder de Schepper, de Verlosser, God en Vader, de Zoon en de Heilige Geest. De gevangene, de zieke, de christen in de verstrooiing ziet in de nabijheid van de broeder-in-Christus een stoffelijk genadeteken van de tegenwoordigheid van de drie-enige God. Bezoeker en bezochte herkennen aan elkaar in hun eenzaamheid Christus, die lichamelijk tegenwoordig is en ontmoeten elkaar, zoals men de Heer ontmoet; met eerbied, in ootmoed en blijdschap. (...) Maar wat voor de eenzame een onuitsprekelijke genade van God is, wordt door anderen, die deze genade dagelijks ontvangen, gemakkelijk veronachtzaamd en over het hoofd gezien. Het wordt gemakkelijk vergeten, dat de gemeenschap met de broeders een genadegift is uit het Rijk van God, die ons elke dag ontnomen kan worden. Wie daarom tot op dit ogenblik een christelijk leven mag leiden te zamen met andere christenen, die moge Gods genade uit het diepst van zijn hart prijzen.

meer christen is, des te meer hij in kerkelijke activiteiten opgaat. Men bedrijft een soort kerkelijke bezigheids-therapie. Voor iedereen wordt een commissie of in ieder geval een of andere bezigheid in de kerk gezocht. Er moet op een of andere manier, zo denkt men, altijd een kerkelijke activiteit gaande zijn, er moet ergens over de kerk gesproken worden of iets in haar gedaan worden. Maar een spiegel die alleen zichzelf toont, is geen spiegel meer. Een venster dat niet de blik in de verte verschaft, maar dat zich tussen degene die kijkt en de verte opstelt, heeft zijn zin verloren.

Het kan zijn, dat iemand ononderbroken kerkelijke verenigingsactiviteiten uitoefent en toch geen christen is.

Het kan zijn, dat iemand slechts eenvoudigweg uit het Woord en het sacrament leeft, en de liefde die uit het geloof voortkomt, beoefent, zonder zich ooit in kerkelijke commissies te laten zien, zonder zich ooit met kerkelijk-politieke nieuwigheden bezig te houden, zonder bij synoden betrokken te zijn of daarin zijn stem te hebben laten horen – en dat hij toch een echte christen is.

Wij hebben geen behoefte aan een menselijker, maar aan een goddelijker kerk, dan zal ze ook waarachtig menselijk worden. En daarom moet al wat door mensen gemaakt is in de kerk erkennen dat zij zuiver dienstbaar is en terugtreden voor het eigenlijke.”

H. Klink, Hoornaar

Ds. J.H. Stark, een leerling van Kohlbrugge in Amerika (VI, slot)

Horn over de vrienden in Amerika

In 1906 neemt Horn een stuk in zijn *Korrespondenzblatt* op onder de titel *Van onze vrienden*. Daarin lezen we: “Uit Amerika horen wij van onze vrienden, dat daar de zogenaamde ‘Vermittlungstheologen’ zich tot een kruistocht tegen het ‘Kohlbruggianisme’ hebben opgemaakt. – Die mensen van het kerkelijke midden kunnen het anders naar hun mening best goed hebben met Christus en Belial. – Wie zich nooit geërgerd heeft, bij Christus moet hij het leren. Bij Hem openbaart zich al de vroomheid en goddeloosheid van de mens. – De ‘Vermittlungstheologen’ zijn de grootste vijanden van de waarheid, het zijn mannen van het gevoel, vurig verlangen en weemoed, vaak schijnbaar helemaal in de waarheid Gods, vaak mensen met een diepe smart in het binnenste, ten diepste bewogen, onbeschrijfelijk mild, en nochtans ineens onverbidde-lijk vijandig: de Christus Gods moet aan het kruis, zijn Naam zal niet gepredikt worden. Ook hun vijandschap komt op fluwelen pootjes en nochtans is de openbaring daarvan des te duiveler. Wij zullen die ook bij ons meemaken.”¹

Het jaar daarop neemt Horn weer een stuk op onder de titel “*Der Wächter* schrijft.” In dat artikel geeft Stark zijn mening weer inzake de scheiding tussen Kerk en Staat. Frankrijk, Engeland en ook Zwitserland zijn daarbij voorop gegaan. In de andere landen is het nog een kwestie van tijd. Binnen de verhoudingen in het huidige staatswezen, met volledige gewetensvrijheid, is geen ruimte meer voor een staatskerk. Dat zou een zegen voor de kerk kunnen zijn, maar dat is het volgens Stark alleen maar daar, waar nog genoeg religieuze gezindheid is. Maar, zegt hij, “het is echter de vraag, of er ergens nog zoveel echt geloof en ernstige, zelfverloochenende ijver aanwezig is, dat daaruit een herschepping voort kan komen. En zonder een werk van God, van de Heilige Geest, dus toch ook van het Woord en de leer van God, is bij een reorganisatie niets gewonnen. Vrije kerken komen zonder vast geloof, grondige leer en tucht, zeer spoedig tot verval en laten alleen puinhopen achter. Achter de hele

beweging staat een geest, die niet alleen scheiding van Kerk en Staat wil, maar ontbinding van alle kerken. Het is duidelijk overal een aan het geloof vreemde geest, die de beweging drijft. Wanneer die voorbij is, zal ze overal alleen maar ellende achterlaten.”

Horn stemt van harte met deze woorden van *Der Wächter* in. Hij zegt dat het bankroet van de protestantse kerken duidelijk zal blijken wanneer de beweging tot oplossing van het kerkelijke vraagstuk op deze wijze zal doorgaan.²

Starks *In Memoriam* A. Zahn

Wanneer in 1900 Dr. A. Zahn is overleden, schrijft Stark voor *Der Wächter* een tweetal artikelen onder de titel “Ter nagedachtenis aan A. Zahn.” Diverse momenten uit het leven van Zahn, die na een “ongewoon hete strijd zijn rust is ingegaan” laat hij de revue passeren. Hij schrijft dit *In Memoriam* in 1901, nadat hij geconstateerd had dat niemand in Duitsland “een uitvoerige bespreking aangaande deze zeldzame man openbaar gemaakt heeft.” Daarom doet Stark het. De waardering voor Zahn als mens en theoloog is groot omdat “God hem de onvergelykelijke heerlijkheid en de rijkdom van zijn onvergankelijke Woord had geopenbaard.” Dit “voor de wereld verborgen geheim was een tragisch element” in Zahns leven. Want iemand die zo’n ontdekking heeft gedaan, kan niet anders meer dan dit de wereld laten weten, al komt iedereen daartegen in opstand. Dat Zahn daardoor veel lijden omwille van Gods Naam is overkomen, was iets wat in Gods raad voor hem besloten lag. Hij moest, of hij nu wilde of niet, deze ware leer verkondigen. Vanuit dit gezichtspunt loopt Stark zo het leven van Zahn langs. Diens prediking was “vervuld van geven en last afnemen.” Maar daar zaten de hoorders helemaal niet op te wachten. Men was gewend aan lasten opgelegd te krijgen en eisen te horen. Men wilde de Wet, niet het Evangelie. En zo noemden zij de prediking van Zahn ‘een nieuwe leer’! Hij werd dus maar door weinigen begrepen. En daarin herkende Stark de weg die hij

zelf was gegaan. Uit alles wat Stark over Zahn schreef blijkt de liefde die hij hem toedroeg, niet alleen vanwege diens persoon, maar meer nog om diens leer.³

Ondanks de grote afstand tussen Duitsland en Amerika en het feit dat zij elkaar nooit persoonlijk hebben ontmoet, blijkt de grote verbondenheid van Stark met Zahn.⁴ Rondom de persoon van dr. H.F.

Kohlbrugge herkenden zij elkaar, hoewel gescheiden door een oceaan, als leerlingen van de grote Meester.

T. van Es, Alblasserdam

Noten

- 1 *Idem*, Jahrgang 4, nr. 1, S. 13-14.
- 2 *Idem* 1907, Jahrgang 5, nr. 4, S. 51.
- 3 *Der Wächter*, Jahrgang 7, 1901, nr. 10 en 11.
- 4 *Der Wächter*, Jahrgang 7, 1901, nr. 22.

Kerk onder het Zuiderkruis

Op verzoek van de redactie schreef Professor Van der Westhuizen een bijdrage voor 'Ecclesia' over de situatie van de Nederduitsch Hervormde Kerk in Zuid-Afrika, die in de 17e eeuw is voortgekomen uit onze voormalige Nederlandse Hervormde Kerk. Lang bleef de Kerk in Zuid-Afrika verschoond van het modernisme en de vrijzinnigheid die in de 19e eeuw in de gevestigde kerken in Europa, ook in Nederland binnendrongen. Hoe het nu in de Zuid-Afrikaanse Kerk, deze 'spruit' van de Nederlandse kerk gesteld is, wordt uit het volgende artikel duidelijk. Veel is voor onze lezers in eigen land te herkennen, met dit verschil dat het voor ons niet meer zo nieuw is ... (Redactie)

De Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA) is de Kerk die in 1853 als 'Voortrekkerskerk' de voortzetting is van de Kerk die door Jan van Riebeeck in 1652 vanuit Nederland naar Zuid-Afrika is overgebracht. Jan van Riebeeck, die het blanke Afrikaanse Boerenvolk 'geplant' heeft, is in de Barbarakerk van Culemborg gedoopt.

De NHKA was altijd dankbaar dat haar moeder de Nederlandse Kerk was en heeft ook haar ethos, stijl, theologie en pionierpredikanten als ds. Dirk van

der Hoff, ds. Nico van Warmelo, ds. Joseph Goddefroy, dr. J.P. Muller, ds. Louis Ernst Brandt, drs. Jac van Belkum en anderen vanuit Nederland ontvangen.

In de loop van de tijd is er tussen de NHKA en de Hervormde Kerk der Nederlanden (HKN) afstand ontstaan. Enkele factoren waren hiervoor verantwoordelijk. Dat geldt in de eerste plaats de complexe rassensituatie in Zuid-Afrika. Een en ander leidde ertoe dat de correspondentie tussen de Nederlandse Hervormde Kerk en de Nederduitsch Hervormde Kerk van Zuid-Afrika is 'opgedroogd'.

Maar er valt meer te noemen. Reeds met de oprichting van een eigen theologische faculteit – in 1917 – aan de Universiteit van Pretoria, is het aantal studenten dat zich in Nederland op het predikantschap ging voorbereiden, drastisch gekrompen.

Vooral sedert de jaren zestig van de vorige eeuw is de theologie van Amerika en van de Engelsen al sterker in de NHKA binnengedrongen – met sterke elementen van liberale en Arminiaanse dimensies.

Gaandeweg zijn klassieke Nederlandse theologen van gereformeerde inslag, zoals Valeton, Gunning, Hoedemaker, Kohlbrugge, Noordmans, Van Ruler en anderen tot onbekenden en *personae non gratae* geworden.

De Nederlandse theologie met haar sterk Calvinistische oriëntatie van gereformeerd karakter, heeft bij die NHKA in de laatste tientallen jaren een verbreding ondergaan. Deze verbreding zou in meer dan een opzicht goed geweest zijn, wanneer zij gepaard was gegaan met *verdieping*. Onder de vlag van de gereformeerde theologie die de NHKA kenmerkte is de Lutherse theologie en de dialectische theologie van Karl Barth in de NHKA binnengekomen. Het werd een driestromenland: Calvinistisch, Luthers en dialectisch en daarin blijkt de volgorde te zijn: primair dialectisch (niet altijd te Barthiaans!), dan Luthers (gedekt door de term 'hervormd') en tenslotte gereformeerd. En daarbij werd 'gereformeerd' dikwijls een scheldwoord ('orthodox'!).

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Drs. L.J. Geluk, Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 25,50 per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen

tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of

Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

Onder dit drieluk worden nu koekoekseieren uitgebroed, gelegd door de geest van het postmodernisme. De zogenaamde 'ontluikende kerk', *emerging church*, neigt ertoe om het kruis van Christus, Zijn zoendood, de verlossing, het Woord van God (de Bijbel), de klassieke kerkdienst en liturgie in de doofpot te stoppen.

Alles wordt op een humanistische glijbaan van vervlakking en een socialistisch evangelie van eigen maaksel geplaatst. Dit humaniseringsproces is vooral op vier terreinen het duidelijkst: de Schriftbeschouwing, de theologische opleiding, de liturgie en de godsdienstcultuur.

Wat de Schriftbeschouwing betreft: de Bijbel biedt ons het menselijk getuigenis van ontmoetingen met het Goddelijke. Deze ontmoetingservaringen kunnen voor ons wegwijzers zijn naar dergelijke belevingen en daardoor levensverbetering en levensverrijking. Er is dus geen focus in de Bijbel en geen eenheid tussen Oud en Nieuw Testament. De Bijbel is dus geen Woord van God, hoogstens kan er iets van een woord van God in de Bijbel te vinden zijn. Exegese, uitleg, vindt men voor onze tijd niet meer zo belangrijk. Nee, het gaat om de hermeneuse, de vertolking. Om dit laatste gaat het!

Wat in de Bijbel staat, ook dus in het Nieuwe Testament, is dikwijls metaforisch bedoeld of fictie met een specifieke bedoeling van de schrijver. Bijvoorbeeld: omdat de duivel, de boze, de Satan niet bestaat, bedoelt de schrijver met de verzoeken van Jezus door de duivel alleen maar Jezus' volhardend en intensief voorbeeld voor het goede te beklemtonen!

In de theologische opleiding worden studenten onderricht om in de preek een actuele inleiding te fabriceren en verder een 'indicatief-imperatief theorie' toe te passen. Het beetje vertolking van het gelezen Schriftgedeelte moet imperatief van aard zijn: er moeten eisen worden gesteld aan het gehoor. De gemeente moet vanaf de kansel horen wat zij nu moet gaan doen.

Niet zo zeer de *dood van Christus* als wel de *daad van de mens* is bepalend voor de vraag of hij een gelovige is.

Als taak van de theologie wordt gezien: het zoeken naar begrip van realiteit. Een vertegenwoordiger van deze nieuwe insteek is prof. Johan Buitendag, hoogleraar van de NHKA in de dogmatiek. Sinds in 2001 professor Andries van Aarde, lid van het Amerikaanse *Jesus Seminar*, dat een onderzoek instelt naar de zogenaamde 'historische Jezus', een boek geschreven met als titel: *Fatherless in Galilee* (Zonder vader in Galilea) is het niet duidelijk welke positie hij inneemt en wat hij over Jezus wil zeggen. Zijn formuleringen

en standpunten zijn als weershijnszijde, waarvan de kleur afhankelijk is van het licht dat erop valt. De ene keer is hij bezig met wetenschappelijke reflexie, dan weer volgt hij de geloofsbelijdenis van de Kerk! Professor Van Aarde is als Nieuw-Testamenticus van de NHKA wegens ziekte met emeritaat gegaan, maar speelt nog een belangrijke rol in Kerk en academie. De voorzitter van de Synode heeft al in augustus 2011 op de voorpagina van *Die Hervormer*, het ambtelijk orgaan van de NHKA, geschreven: "Iemand als prof. Van Aarde zal veel kunnen doen om de verdachtmaking tegen docenten en bedenkeingen van dwaalleer te bezweren, als hij eens een keer helder en duidelijk en ondubbelzinnig aan de Kerk wil zeggen hoe hij denkt over Jezus vóór Pasen en de Christus nà Pasen; over zijn geloof in Jezus als de Christus en als God, tegenover een geloof alleen maar volgelingen van Jezus zijn, en niet *in* Jezus, maar *zoals* Jezus geloven".

Voorzover mij bekend heeft prof. Van Aarde op deze suggestie van de moderator met geen enkel woord in *Die Hervormer* gereageerd!

De schrijver van dit artikel heeft zelf ettelijke jaren geleden in een ernstig persoonlijk gesprek aan prof. Van Aarde gevraagd dat hij een keer duidelijk en onomwonden moet zeggen wat hij van Jezus' opstanding denkt. Hierop was zijn antwoord dat niemand van hem verantwoording zal krijgen voor en aler hij zijn navorsingsproject over dit onderwerp heeft afgesloten!

Hij schrijft in het genoemde werk onder andere (uit het Engels vertaald): *"Theologen en exegeten weten dat historisch-kritische geleerden niet aarzelen toe te geven dat de tradities omtrent de geboorte van Jezus moeten worden beschouwd als legendarisch en mythisch van aard, en daarom niet aan historisch onderzoek onderworpen kunnen worden."* (blz. 48) *"Voor mij is Jozef een legende ... er is geen spoor van een vader in het leven van Jezus, in de gegevens over de historische Jezus."* (blz. 118) *"De historische Jezus heeft niet voorzien dat zoiets als de kerk op zo'n interpretatie van zijn dood zou worden gebouwd"*. (blz. 88) *"De vaderloze Jezus groeide op in Galilea der heidenen. Zijn spreken over God bestond uit een voorstelling die een alternatieve ervaring in God tot uitdrukking bracht. Zijn verhalen over het Koninkrijk van God en zijn daden van genezing werden metaphoren waardoor Gods grenzenloze, directe aanwezigheid werd uitgedrukt."* (blz. 79) *"De geloofsverklaringen aangaande de twee naturen van Jezus die we in het Nieuwe Testament ontmoeten maken gebruik van metaphoren uit de mythologie en de keizercultus."* (blz. 201) *"Ik bevind me nog binnen het gebied van*

de kerk en daarom wil ik graag de relatie tussen de historische Jezus en de kerygmatische Christus verdedigen.” (blz. 204).

Een advocaat, Renette du Plessis, heeft in een persverklaring van 2 maart 2012 nadat zij het boek van prof. Van Aarde gelezen had, erop gewezen dat de opvolgers van prof. Van Aarde in de theologische faculteit, dat de faculteit zélf èn de Kerk, dat *niemand*, ooit iets afkeurends over het boek van prof. Van Aarde gezegd heeft.

Volgens de rechtsgeleerde, lidmaat van de NHKA en dus iemand die laat zien hoe dit boek op een niet-theoloog overkomt, is uit dit boek af te leiden dat prof. Van Aarde het volgende bedoelt: *Er is geen maagdelijke geboorte. Jezus is niet werkelijk opgestaan. Jezus maakt geen deel uit van de Drie-Enige-God en was alleen maar een gewoon mens. Jezus is niet voor onze zonden gestorven. Jezus is niet naar de hemel opgevaren. Jezus' wonderwerken zijn alleen maar metaphoren, beelden, en hebben niet werkelijk plaats gevonden. Jezus heeft simpelweg naar God de Vader als een vaderfiguur gegrepen, omdat Hij nu eenmaal geen vader had gehad. De belangrijkheid van Jezus moet heroverwogen worden in het licht van de huidige postmoderne, seculiere wereld, en "interreligious debates" (interrelieuze debatten). Jezus was een "nobody amongst nobodies" (een "niemand tussen andere niemanden"). Jezus was puur een buitenechtelijk kind en zijn goddelijke aard is eerst later, met behulp van ondersteuning van mythologische figuren uit andere culturen, opgebouwd.*

Een levend bewijs dat het boek het christelijk geloof ondergraaft is een beroemde dichteres in Zuid-Afrika, Lina Spies. Zij heeft ook Psalmen herdicht die in het Liedboek van de NHKA zijn opgenomen. Het zijn de Psalmen 8, 23, 27, 42, 43, 130, 137 en 139. Zij was jaren lang lidmaat van de Nederduits Gereformeerde Kerk, maar dit boek heeft haar genoodzaakt om uit de kerk te treden, omdat zij nu gelooft dat Jezus slechts een doodgewoon mens was en dat het helemaal niet nodig is om aan de maagdelijke geboorte te geloven.

Er is sprake van dat het moderamen van de synode van de NHKA prof. Van Aarde naar gemeentes toe wil sturen om daar vuren van onrust die zijn

gaan branden te blussen. Maar sommige gemeenten weigeren hem toe te laten!

Het verhumaniseringsproces in de liturgie komt op verschillende manieren tot uitdrukking, doordat predikanten de kerkdiensten willekeurig inrichten. De liturgie in bepaalde gemeenten draagt niet meer het stempel van de NHKA, omdat er dozijnen liturgische ordes worden aanbevolen. Bovendien gaan sommige dominees gewoon hun eigen gang in het inrichten van de liturgie. Kaarsen, kleurige doeken, schilderijen, stiltes, kansels die door een lessenaartje worden vervangen, ontwaarding en demotivering van de preek, een orkest in plaats van het orgel – alles wat de mens behaagt en leuk is voor de mensen. De menselijke behoeften moeten bevredigd worden. De stiltes in de liturgie moeten gebruikt worden, blijkbaar zoals bij de mystiek in de Middeleeuwen om in jouw innerlijke wezen god te ontdekken. God is *in jou*. Het beeld van god is *in de mens* en moet op mystieke wijze ontdekt worden.

De hele godsdienstcultuur verschuift naar gemeenschappelijke spiritualiteit met andere kerken en andere godsdiensten. Het Bijbelse Evangelie verwordt al meer tot een socialistisch evangelie.

De Kerk wordt al minder iets in zichzelf, die er is om *de Here God* te dienen, te aanbidden en te verkondigen. De hoop van het geloof waarin de Kerk leeft met het oog op de komst van Jesus Christus wordt vervangen door een humanistische liefdesdienst aan de wereld.

De NHKA wankelt op het randje van een kerkaf-scheiding vanwege de nieuwe stelselmatige afwijkingen, gedragen door de boze reus van de tijdgeest. Op de jongste synodezitting heeft 43% *tegen* de nieuwe richting gestemd.

De Kerk kijkt méér naar de behoeften van het mensdom (dat immers niet verlost hoeft te worden), méér naar de natuur van de mens (die geen zondaar is), koestert een naturalisme van een Moederheerl tegenover de Vader, de Almachtige, de Schepper van het heelal, zij kijkt méér naar het zuiderkruis in de sterrenhemel, dan naar het kruis van Golgotha waarachter de Zon der gerechtigheid schijnt – Jezus Christus.

H.G. van der Westhuizen, emeritus hoogleraar NHKA

Laat de kerk eerst en vooral kerk zijn! (I)

Het theologisch interview

Het interview is een boeiend genre; zeker wanneer de geïnterviewden wat te zeggen hebben en het gesprek de diepte ingaat. Het biedt de gelegenheid om door te

vragen naar drijfveren en motieven; om de zaken op de kern te bevragen; om kritisch in te gaan op de punten die vragen oproepen.

Een mooi voorbeeld daarvan is het boek *Oefenplaatsen. Tegendraadse theologen over kerk en ethiek*, geschreven door Herman Paul en Bart Wallet. Dit boek is de weerslag van de gesprekken die zij voerden met een negental theologen. Theologen die allen werkzaam zijn in de Anglo-Amerikaanse wereld – hoewel niet iedereen daaruit ook afkomstig is. Theologen die allen iets met elkaar gemeen hebben: de betekenis van de kerk, of beter gezegd: de aandacht die zij voor de eigen betekenis van de kerk vragen. Niet dat er geen onderlinge verschillen zijn – die zijn er en soms fors – maar allen zien zij hun academische arbeid als dienstbaar aan de kerk. En daarin vragen zij aandacht voor de eigen betekenis van de kerk. De beweging die mede door hun werk in gang is gezet wordt dan ook als *ecclesial turn* (wending naar de kerk) omschreven.

Middels deze interviews maken wij dus kennis met deze theologen – mede ook door de biografische gegevens die de schrijvers bieden en de levendige portrettering waarmee zij de vraaggespreken inlijsten. Om een paar namen te noemen: Stanley Hauerwas, Oliver O'Donovan, Tom Wright, Miroslav Volf. Een eigen plaats neemt Tim Keller in, die ook naar eigen zeggen aarzelt zichzelf als theoloog te zien; hij is – ook in ons land – bekend geworden als predikant van de *Redeemer Presbyterian Church*, een 'megakerk' in New York en als schrijver van een aantal zeer succesvolle boeken. Hij heeft ook zeker wat te zeggen!

Alweer een aantal jaren geleden heb ik in dit blad aandacht gegeven aan het theologisch werk in deze wereld, onder verwijzing naar een artikel van Prof. W.C. van Unnik dat hij de prikkelende titel meegaf "Ligt Engeland verder dan de maan?" Ook deze bundel laat zien dat in deze context veel vruchtbaar werk wordt verzet, zeker de moeite waard!

Maar de bundel beoogt meer dan dat. Inzet is uiteindelijk de vraag: "Wat kunnen we leren van deze *ecclesial turn* als we op zoek zijn naar een kerk die ons helpt het evangelie uit te leven" (blz. 14) – de vraag die dan ook als een rode draad door het boek loopt.

Relevant

Het hoeft geen betoog dat de thematiek van groot belang is. Onze tijd stelt ons voor de indringende vraag naar het kerk-zijn. Niet alleen omdat in de afgelopen decennia de betrokkenheid op en de zeggenschap van de kerk in onze (Westerse) samenleving dramatisch is afgenomen – een proces dat soms op indringende wijze zichtbaar wordt: denk aan de electorale neergang van het CDA of de ontwikkelingen rond de PThU. Maar dat niet alleen. Veel (trouwe)

kerkmensen worstelen met de vraag hoe zij hun geloof kunnen verbinden met het dagelijks leven. Preken lijken soms alleen maar te worden beoordeeld op hun praktische relevantie. 'Wat heb ik eraan?' 'Wat kan ik ermee?' Op die eenzijdige focus valt best het een en ander aan te merken, maar daaronder gaat (soms onbewust) een verlangen schuil naar een kerk die wat te zeggen heeft.

Het is in dat licht dan ook uitermate boeiend om kennis te nemen van wat deze theologen te berde brengen. Met het oog daarop wil ik een aantal zaken uit deze bundel interviews met u delen. Wat hebben zij te zeggen over de kerk? Dan in het bijzonder toegespitst op de vraag: hoe kan de kerk dan oefenplaats, plaats van morele vorming zijn?

Het politieke karakter van de kerk

Op de vraag waarin de eigen betekenis van de kerk is gelegen, wijst iemand als Hauerwas op het *politieke* karakter van de kerk. De kerk als *polis*. Dat klinkt op het eerste gezicht heel vreemd. Want wie aan politiek denkt, denkt aan 'Den Haag' – het kabinet, de Tweede Kamer – maar niet aan de kerk. Kerk en staat zijn toch juist gescheiden?! Dat wordt zeker niet ontkend – soms juist *in extremis* benadrukt. Wanneer over het politieke karakter van de kerk wordt gesproken, willen zij daarmee het eigene van de kerkelijke *gemeenschap* onderstrepen.

De nadruk op de *gemeenschap* van de kerk stellen zij tegenover het individualisme dat in allerlei gedaanten het eigene van de kerk ondermijnt.

Zij zien dit in het piëtisme; een stroming die alle nadruk legt op de innerlijke beleving van het heil. Hoezeer zij daarin de *persoonlijke* geloofsbeleving ook bijvallen, het is uiteindelijk sterk individualistisch van aard. Wanneer het zozeer gaat om het heil van God en de enkeling, verdwijnt de *gemeenschap* van de kerk onherroepelijk op de achtergrond.

Maar zij zien dat ook terug in de gedachte dat geloof en religie strikt tot de persoonlijke (lees privé) sfeer moet worden beperkt ('achter de voordeur') en geen rol mag spelen in het publieke domein. Ook in een dergelijk denken is er geen plaats voor de eigen, publieke *gemeenschap* van de kerk.

Niet dat zij zich hard maken voor een kerk die zich zoveel mogelijk maatschappelijk moet profileren. Haar relevantie zou dan gelegen zijn in haar bijdrage aan de sociale en maatschappelijke cohesie, die in deze tijd weer op allerlei manieren onder druk staat. Nee, de kerk moet er juist voor waken dat zij er alleen maar

mag zijn als zij past in het plaatje van de maatschappij. Wanneer daarom het politieke (of publieke) karakter van de kerk wordt uitgedragen, dan valt daarin alle nadruk op het eigen karakter van deze gemeenschap. Een gemeenschap die haar identiteit ontleent aan Christus en zijn Koningschap. Zij staat onder zijn gezag en het is in de kerk dat al iets van het nieuwe van de Christus-regering zichtbaar wordt. Het is in dat licht dat de eerste roeping van de kerk zich misschien wel het best laat samenvatten in de leus: Laat de kerk allereerst (weer) kerk zijn!

Kerk als oefenplaats

Dit alles heeft uitdrukkelijk ook een morele spits. Juist wanneer dat eigen, politieke karakter van de kerk wordt onderkend, is zij ook oefenplaats. Een plaats waar christenen worden geoefend in hun christen-zijn. Waar zij onder het gezag van haar Koning mag staan, waardoor haar identiteit bepaald wordt en hoe zij die identiteit in deze tijd mag uitdragen, kan alleen in en door de gemeenschap van de kerk worden bepaald.

De kerk is dan ook de plaats waarin de lezing en uitleg van de Schrift tot haar recht komt (zoals de Nieuw Testamenticus Richard Hays benadrukt); een plaats waar het karakter kan worden gevormd en de deugden worden beoefend waartoe een christen geroepen is (zoals Stanley Hauerwas benadrukt); de plaats waar wij in de liturgie voor God worden geplaatst (Wannenwetsch en Brock).

Het zal duidelijk zijn dat de liturgie, en daarin het Woord en de sacramenten een belangrijke rol spelen. Zij zijn niet alleen bron maar ook de vorming van de gemeenschap.

Herbronning

Het is daarom goed om te benadrukken dat de herontdekking van de betekenis van de kerk onlosmakelijk is verbonden met herbronning. De kerk is niet iets dat wij moeten maken, in stand houden of zelfs in het leven moeten roepen. De indruk die je misschien zou krijgen en die je soms wel eens krijgt bij allerlei 'wilde' experimenten van kerkvernieuwing – alsof wij, los van alles, op nul de kerk opnieuw zouden kunnen uitvinden. Integendeel, dat staat haaks op de nadruk die zij op de bronnen leggen: het Woord en de sacramenten van waaruit de kerk ontspringt, de traditie waarin de historische gestalte van de kerk van generatie op generatie op allerlei manieren heeft vorm gekregen. Aandacht

Uittocht

Toen Farao het volk verbood te gaan, deelde een staf de wateren en de stroom hield in. Droogvoets bereikten zij de zoom, het oeverriet der Schelfzee. – Zó ving aan de uittocht.

Telken nanacht in de droom
zie ik de wateren omgebogen staan.
Wij wandelen verwonderd, hand in hand.
En hoog boven de strook waarlangs wij gaan,
hoog boven waterwand en waterwand
een strook van ruisen en een reppend slaan
van vogelwieken. Trekvogels, hun baan
recht boven ons, naar het beloofde land.

Ida Gerhardt (uit: *Het levend monogram*)

vragen voor de eigen betekenis van de kerk, is dan ook aandacht vragen voor de bronnen. Hoewel ieder daarin zijn eigen accenten legt, vormen het Woord, de sacramenten, de traditie, de fundamentele drieslag van de *ecclesial turn*.

Kracht

Ondanks onderlinge verschillen en accentueringen, heeft deze beweging wat mij betreft belangrijke betekenis; in elk geval in twee opzichten.

In de eerste plaats onttrekt zij zich aan het dilemma waar onze tijd de kerk voor plaatst: als je wilt meedoen, dan op onze voorwaarden of je houdt je mond en je beperkt je opvatting tot je eigen, private sfeer. Een dilemma dat nog al eens oorzaak is van het ongemak van kerken over hun plaats en betekenis, naar mijn indruk. Wanneer de kerk zich bewust wordt van de eigen politieke en publieke gestalte, geeft dat een weldadige ontspanning.

In de tweede plaats zou ik er op willen wijzen dat herbezinning onlosmakelijk is verbonden met herbronning. De ontdekkingsvreugde die meerderen onder hen ten toon spreiden over wat zij in hun onderzoek naar Schrift en traditie hebben gevonden, komt mooi naar voren en vormt een stimulans om in dat spoor verder te gaan.

B.A. Belder, Brakel